

el-Mütenebbi'nin Şiirleri Estetik Bir Çeviriyle Türkçede

Esat AYYILDIZ¹

Başvuru Tarihi/Submitted: 27.08.2024, Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2024
Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review

Öz

Mehmet Hakkı Suçin'in "İnsanın Şarkısı" adını verdiği çevirisi, klasik Arap edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan el-Mütenebbi'nin şiirlerini Türkiye'deki okuyucularla buluşturarak, Arap şiirine dair derin bir edebî köprü kurmaktadır. Bu çalışma, yalnızca bir çeviri olmaktan öte, el-Mütenebbi'nin evrensel temalarını ve zamanlar üstü mesajlarını modern okuyuculara sunmakta ve klasik Arap edebiyatının zenginliğini gözler önüne sermektedir. Suçin, metinlerin anlam çerçevesine sadık kalırken aynı zamanda Türkçede poetik ve estetik bir deneyim sunmayı başarmıştır. Bu eserin, Türkiye'de klasik Arap edebiyatının daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlaması, Arap şiirine dair anlayışın derinleşmesine katkıda bulunması ve edebî-kültürel etkileşimi artırması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Klasik Arap Şiiri, el-Mütenebbi, Mehmet Hakkı Suçin, Şiir Çevirisi.

1 Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, esatayyildiz@hotmail.com, 0000-0001-8067-7780

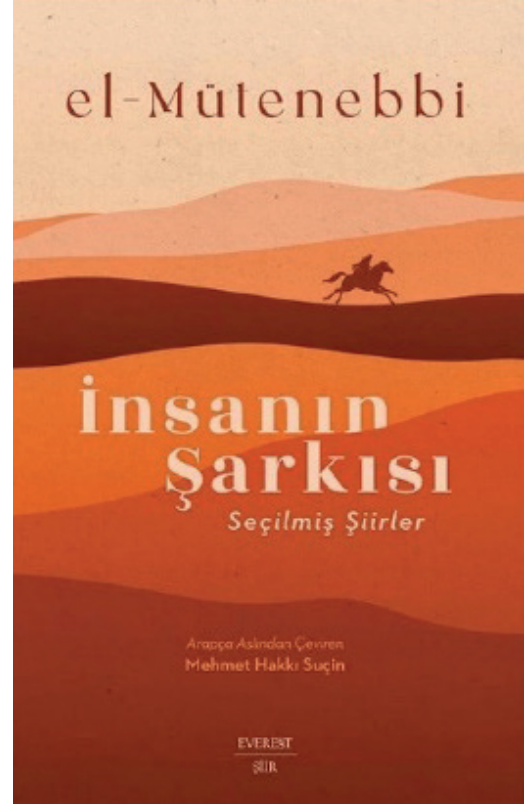
Giriş

İnsanın Şarkısı (Seçilmiş Şiirler)

el-Mütenebbi (Çev. Mehmet Hakkı Suçin)

Klasik Arap edebiyatının önemli şairlerinin eserlerinin bağımsız kitaplar olarak Türkçeye çevrilmesi, uzun zamandır arzu edilen bir durumdu. Ancak bu şiirleri yalnızca edebî bir zevkle, akademik bir çerçeveye hapsedmeden Türkçeye tercüme etmeyi deneyen eserlerin sayısının bir elin parmaklarını geçmediğini söylemek yanlış olmaz. Bu durum, özellikle tek bir şaire odaklanan çalışmalar için geçerlidir. Dolayısıyla, 2024 yılının Mart ayında, klasik Arap edebiyatının en tanınmış şairlerinden biri olan el-Mütenebbi'nin seçme şiirlerinin Arap dili ve edebiyatı profesörü ve edebiyat çevirmeni Mehmet Hakkı Suçin tarafından Türkçeye çevrildiğinin duyurulması, hem edebiyatseverler hem de akademik camia tarafından ilgiyle karşılandı. Çeviri sadece Türkiye'de değil Arap dünyasında da yankı buldu. Suçin'in çevirisi dolayısıyla Lübnanlı gazeteci-yazar Savsan el-Ebtah (2024) çevirmenle bir söyleşi gerçekleştirdi. Söyleşi Londra'da yayımlanan *Şarku'l-Evsat* gazetesinde manşetten verildi. Türk edebiyatından birçok çeviri yapmış olan Türkolog Prof. Dr. Muhammed Nuredin (2024) *el-Ahbâr* gazetesinde çeviriye ilişkin eleştirel bir yazı yazdı. Lübnanlı eleştirmen, şair ve romancı Abdo Vâzin (2024) *Independent Arabia*'da, araştırmacı ve roman yazarı Teysîr Haleb (2024) *el-Mecelle* dergisinde çeviri dolayısıyla birer yazı kaleme aldılar. Şair Ömer Erdem (2024) ise "Doğu'nun Shakespear'i el-Mütenebbi ilk kez Türkçede" başlığıyla bir tanıtım yazısı yayımladı. Öte yandan Abu Dabi Kitap Fuarı'nda (2024) "el-Mütenebbi Türkçede: İnsanın Şarkısı" konulu özel bir oturum yapıldı. Çevirmenle TV ve podcast söyleşileri gerçekleştirildi. Çevirinin gerek yazılı basında gerek sosyal medyada yoğun bir heyecanla karşılandığı hesaba katılırsa, Suçin'in bir çevirmen olarak kendi okur kitlesini oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir.

Kitabın gördüğü bu ilginin iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, dünya edebiyatını Türkçe takip eden okurların, el-Mütenebbi'nin şiirlerini sanatsal bir perspektifle genel okuyucuya sunan bir esere ilk kez ulaşma fırsatı bulmuş olmalarıdır. İkincisi ise bugüne kadar daha çok modern Arap şiirini Türkçeye aktaran Suçin'in antoloji karakterindeki *Yedi Askı Şiirleri (Muallaklar)*'ın ardından bu kez klasik dönemin önemli bir şairini çevirmiş olmasıdır. Dünya edebiyatına meraklı okurlar, özellikle klasik Arap edebiyatı söz konusu olduğunda, güvenilecekleri bir esere ulaşmakta kaygı yaşamaktadırlar. Bu durumun en büyük nedeni, klasik Arap edebiyatının yalnızca alanında uzman kişiler tarafından anlaşılabilen zorlu bir saha olmasıdır.

Şekil 1. el-Mütenebbi, *İnsanın Şarkısı (Seçilmiş Şiirler)*, Çev. Mehmet Hakkı Suçin, İstanbul: Everest Yayınları, 2024, 351 sayfa, ISBN: 978-625-369-115-8.

Dolayısıyla, Suçin'in hem edebiyatçı hem de doğubilimci kimliğiyle bu çeviri zorluklarını göğüsleyerek ortaya koyduğu bu eser, klasik Arap edebiyatını daha yakından tanımak isteyen okuyucular için büyük bir fırsat sunmaktadır.

İnsanın Hiç Değişmeyen Şarkısı: İnsanın Şarkısı

Çevirmenin el-Mütenebbi'den seçtiği şiirlere *İnsanın Şarkısı* adını verdiği eser, el-Mütenebbi'ye dair akademik ilgiyle tanınan Dr. Ali b. Temim'in "Şiir Çevirisi: Kaçınılmaz Bir Medeniyet Yolu" başlıklı yazısıyla açılmaktadır. Ali b. Temim'in takdim niteliğindeki yazısı, kitabın önemini en özlü şekilde ortaya koymaktadır. Bu bölüm, okuyucuları şiir çevirisinin zorlukları hakkında bilgilendirirken, özellikle klasik Arapçadan yapılacak tercümelerin ne denli zorlu bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Arapçadan yapılan çevirilerin azlığı ve bu durumun temel nedenleri üzerinde durulmaktadır. Yazıda, el-Mütenebbi'nin çeviri için seçilmesinin isabetli bir karar olduğu ve çevirinin geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi için, yalnızca evrensel nitelikteki seçkin dizelerin dahil edilmesinin mantıklı bir tercih olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, el-Mütenebbi'nin üzerine yapışıp kalan methiye ve hiciv şairliği klişesinden, şiirlerin seçimi sırasında yapılan doğru sanatsal tercihlerle kurtulabildiğine işaret edilmektedir. Ali b. Temim, seçkiye ilişkin şu ifadeleri kullanmaktadır: *"Bu yönüyle seçkideki şiirler, yüksek bir zevkin ürünüdür. Geçmişte Araplar şöyle derlerdi: 'Kişinin tercihi, aklının bir parçasıdır.' Çevrilen şiirler sahibinin araştırmaya, okumaya ve keşfetmeye coşku katan zeki ve düşünen bir zihne sahip olduğunu ortaya koyuyor ki böyle bir zihin ancak bilim adamı sabrı, metaneti ve gayretli çalışma yeteneğiyle donatılmış kişilerin harcıdır. Bazı araştırmacıların düşündüğü gibi çevirmen ya yazarı ya da okuyucuyu huzur içinde bırakmak zorundaydı eğer, Prof. Suçin, şiirin ihtişamını koruyan yüksek bir estetik ışıltıyla her ikisini de huzur içinde bırakmayı başarmıştır. Çevirmen, okuyucuyu el-Mütenebbi'nin olağanüstü bahçesinde ve onun eşliğinde gezdiriyor."* (s. 18) Sunuş yazısının çeviriyi layıkıyla özetleyen oldukça isabetli görüşler içerdiğini söylemek mümkündür.

Bu sunuş yazısının ardından çevirmen Suçin'in, el-Mütenebbi'nin hayatını ve poetikasını iç içe verdiği ve çeviri sürecinden de bahsettiği yaklaşık yirmi sayfalık çözümlemesi okuyucuyu karşılamaktadır. *Yedi Askı Şiirleri (Muallaklar)* çevirisine edebiyatseverlerin gösterdiği yoğun ilginin getirdiği sorumlulukla klasik edebiyattan daha fazla çeviri yapmaya yöneldiğini belirten Suçin, okuyucuların şairin şiirlerini nasıl bir ortamda yazdığını anlamalarını sağlamak amacıyla el-Mütenebbi'nin yaşadığı dönem ve çevre hakkında bilgi vermektedir. Çevirmen, şairin hayatı ve sanatı hakkında ayrıntılı bilgiler sunarak bu bölümde özellikle özgün yapıya sahip olduğunu düşündüğü bazı şiirlerin ve dizelerin altını çizmekte, bunların yazılma nedenlerine dair arka plan bilgisini de ihmal etmemektedir. Bundan dolayı çevirmenin çözümlemelerini içeren bu bölümün dikkatlice okunması, klasik Arap edebiyatına aşina olanlar için yeni ve yenilikçi fikirlerle tanışma fırsatı sunmaktadır.

Suçin, el-Mütenebbi'nin iniş-çıkışlı hayatını yeterli miktarda takdim ettikten sonra, bu kez şairin şiirsel mirası hakkında bilgi sunmaktadır. Bu bağlamda, çeviriyi yaparken izlediği metodoloji ve kullandığı kaynaklar hakkında da bilgi vermektedir. el-Mütenebbi'nin şiirleri için birçok şerh yazıldığını belirten Suçin, tercüme sürecinde sıkça başvurduğu üç-dört şerhten bahsetmekte ve bu şerhlerin metotlarına değinmektedir. Ardından el-Mütenebbi hakkında Doğu'da ve Batı'da yapılmış bazı dikkat çekici modern çalışmalardan söz etmektedir. el-Mütenebbi'nin şiirinin öneminin en belirgin göstergesinin, şairin Arapça, Farsça, İbranice ve kısmen de Türkçe eser veren şairler üzerindeki kalıcı etkisi olduğunu belirten Suçin, bu etkinin detaylarını açıklamaktadır. el-Mütenebbi'nin sinema ve müzikal gibi farklı sanat türlerindeki dolaylı mirasına ilişkin veriler sunan ve şairin "kendine özgü bireysel şiir sesi" olduğunu vurgulayan Suçin, el-Mütenebbi'yi Shakespeare, Goethe ve Hugo gibi dünya edebiyatının önemli isimleriyle bir tutarak, onun evrensel şiir geleneğindeki yerini layıkıyla ortaya koymaktadır.

Suçin'in çevirisi, el-Mütenebbi'nin divanından çeşitli uzunluklarda yüz yirmi dört şiir seçkisinden oluşmaktadır. Çevirmen, Arap şiirinin politematik yapısı modern okuyucuların alışık olmadığı bir stili yansıttığı için, seçilen şiirlerde konuların farklılaştığı kısımların yıldız (*) işaretiyle ayrıldığını belirtmektedir.

Çevrilen dizelerin paralel metin mantığıyla karşı karşıya dizilmesi Arapçaya aşına okuyucular için karşılaştırma olanağı vermektedir. Çevirmen, transkripsiyon işleminde geniş bir okuyucu kitlesini hedef aldığı için akademik normları esneterek daha sade ve anlaşılır bir yaklaşımı benimsemektedir. Genel olarak bakıldığında çeviride dizelerin anlam çerçevesine sadık kalındığı, ancak bu sadakatin çevirmeni birebir çeviri tuzağına düşürmeden, bir şair edasıyla dizelerin estetik yönünü ihmal etmeden şiirsel bir “aura” oluşturduğu dikkat çekmektedir.

Şiirlerin yer aldığı bölümün başında, “Veda Selam” (s. 41) başlıklı tek bir beyit okuyucuları selamlamaktadır. Bu tercihin, çevirmenin okuyucularına yaptığı incelikli bir selamlama mahiyetinde olduğu açıktır. “Zayıflık” adlı beyitte ise şairin “*Öyle nahif ki bedenim / konuşmasam göremezsin onu*” (s. 43) şeklindeki dizeleri dikkat çekmektedir. Şairin kastı farklı olsa da bu ifadeler, yüzlerce yıldır farklı kültürlerde daha yakından tanınmayı bekleyen el-Mütenebbi’nin adeta görünmez olduğunu, ancak konuşulmak suretiyle veya şiirlerinin farklı dillere tercüme edilmesiyle yeniden görünürlük kazanacağını düşündüren hoş bir ima taşımaktadır. Bu nedenle, çevirideki ilk iki şiir parçasının oldukça anlamlı bir sıralama ile yerleştirildiğini söylemek gerekir.

Eserde yer alan diğer şiirler, okuyucuları kendi içlerinde farklı anlam evrenlerine taşımaktadır. Çeşitli tema ve parçalardan oluşan bu çalışma, farklı edebî zevklere sahip geniş bir okuyucu kitlesine hitap etme potansiyeline sahiptir. Okuyucular, el-Mütenebbi’nin yalnızca tek bir dizesinde bile onun fevkalade şiir yeteneğini görme fırsatı bulabilir. Örneğin; “Kara Güneş” (s. 73) adlı şiirde, şairin laf cambazlığıyla, Arap edebiyatında fazlasıyla klişeleşmiş olan methiye konusunda bile nasıl yenilikçi bir perspektife sahip olduğunu görmek mümkündür. Benzer şekilde, “Dost Hüzün” (s. 91) adlı şiirde, şairin yaşadığı dönemdeki insanlık sorunları ile günümüzdekilerin ne kadar büyük benzerlikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Şairin ninesinin ardından nazmettiği “Büyükanne ve Ölüm” (s. 159) adlı şiir ise, insanın bir yakınına kaybetmesinin ardından yaşadığı duygulanımları çok iyi yansıtmaları sebebiyle, günümüzden asırlar önce yaşamış bir şairin tecrübelerinin bugün dahi insanları ne denli hüznlendirebildiğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, el-Mütenebbi’nin şiirleri hem edebî zenginlikleriyle hem de evrensel insanlık halleriyle okuyucuların gönlünde derin izler bırakabilecek niteliktedir. Çünkü eserin ortaya koyduğu gibi, çağlar değişse de insanoğlunun şarkısı hiç değişmemektedir.

Sonuç

Mehmet Hakkı Suçin’in *İnsanın Şarkısı* adlı tercümesi, el-Mütenebbi’nin şiirlerini dünya edebiyatını Türkçe takip eden okurlarla buluşturarak, klasik Arap edebiyatına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, yalnızca bir çeviri olmanın ötesine geçerek, klasik Arap şiirinin derinliklerini ve zenginliklerini modern okuyuculara sunan bir köprü görevi görmektedir. Suçin’in özenle seçtiği şiirler, el-Mütenebbi’nin şiir yeteneğini ve derin gözlemlerini ortaya koyarken, aynı zamanda bu şiirlerin evrensel temalarını ve zamansız mesajlarını da vurgulamaktadır.

Eserin kuramsal katkısı, el-Mütenebbi’nin şiirlerinin Türkçeye kazandırılması sürecinde izlenen metodolojide yatmaktadır. Suçin, çeviride sadece metnin anlam çerçevesine sadık kalmayıp, şiirleri Türkçede de sınırsal zemine taşıyarak okuyucuya metinleri daha etkileyici ve estetik bir şekilde deneyimleme imkânı vermiştir. Eser hem çeviribilim hem de Arap edebiyatı çalışmaları için önemli bir referans niteliği taşımaktadır.

Eserin alana katkısı ise, her şeyden önce klasik Arap edebiyatının Türkiye’de daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını sağlamasıdır. Eser, Türkiye’deki entelektüellerin Arap şiirine ve onun zengin mirasına dair daha derin bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olabilecek niteliktedir. Ayrıca kitabın geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi, edebî ve kültürel etkileşimi artırma ve klasik edebiyatın modern cemiyette yeniden değer kazanma potansiyelini barındırmaktadır.

Kaynakça

- Abu Dhabi International Book Fair (2024). el-Mutenebbî ile't-Turkiyye: uġniyetu'l-insân. Erişim adresi: <https://adbookfair.com/ar/adbf/sitecore/content/ADIBF/Home/programs/2024/2Al-Mutanabbi%20in%20Turkish%20-%20A%20Song%20of%20a%20Human>
- el-Ebtaḥ, S. (2024, 2 Nisan). Mehmet Hakkı Suçin: 'Eredtu en uaddime'l-Mutenebbî şâ'iren 'âlemiyyen 'azîmen' ba'de şudûri kitâbihi uġniyeti insân evveli tercemetin li-Ebî't-Ṭayyib bi't-Turkiyye. *eş-Şarku'l-Evsat*. Erişim adresi: <https://aawsat.com/>
- Erdem, Ö. (2024, 31 Mart). Doğu'nun Shakespeare'i el-Mütenebbi ilk kez Türkçede. Erişim adresi: <https://ceviriveotesi.org/2024/03/31/dogunun-shakespearei-el-mutenebbi-ilk-kez-turkcede/>
- Ḥalef, T. (2024, 3 Nisan). Suçin yunkîlu'l-Mutenebbî ilâ't-Turkiyye fî "uġniyeti'l-insân". *el-Mecelle*. Erişim adresi: <https://www.majalla.com/>
- el-Mütenebbi. (2024). *İnsanın şarkısı (seçilmiş şiirler)* (M. H. Suçin, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Nurettin, M. (2024, 15 Nisan). Mehmet Hakkı Suçin fî buḥûri'l-Mutenebbî. *el-Aḥbâr*. Erişim adresi: <https://al-akhbar.com/>
- Suçin, M. H. (2020). *Yedi askı şiirleri (muallakalar)*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Vâzin, 'A. (2024, 12 Mayıs). el-Musteşrik Suçin: Vicdâniyyâtı'l-Mutenebbî tu'abbiru âdâbe'l-'âlem. *Independent Arabia*. Erişim adresi: <https://www.independentarabia.com/>